

til Jette

J. Jantzen

Walt
abt 84

Wolfgang Jantzen
PSYKOLOGISK TERAPI MELLEM FUSKERI OG AGITATION

SUCHNE UND BEWUSST

J. H. Olsen

Oversat af Lis Skov & Klaus B. Bærentsen

Jantzen W.: PSYKOLOGISK TERAPI HELLEM FUSKERI OG AGITATION

PRINCIPIELLE SPØRGSMÅL I EN MATERIALISTISK TERAPIKONCEPTION

Indledende bemærkninger.

De her udviklede overvejelser svarer i det væsentlige til en konception, der 2.12.1977 blev fremlagt ved det psykologiske fagområde ved Justus-Liebig-universitetet i Gießen indenfor rammerne af det demokratiske moduniversitet. Foredraget, der blev optaget på bånd, er blevet sprogligt bearbejdet og forsynet med noter. Det skal dog bemærkes, at de foreliggende udredninger på mange punkter er skitseagtige. Studenterforbundets annoncering af dette foredrag opridses kort og præcist den psykologiske terapisis situation; jeg gengiver den i sin fulde længde, som en situationsbestemmelse før mine udredninger.

"Psykologiske terapikonceptioner, fra adfærdsterapi over samtale-kommunikationsterapi til psykoanalyse, fremstilles i psykologistudiet som "pluralistisk" mangfoldighed, hvorfra enhver kan plukke sin ud, i overensstemmelse med "tilfældene", forkærlighed og teoretiske overbevisninger. Den relative vilkårlighed med hensyn til terapeutiske foranstaltninger genspejler den videnskabelige vilkårlighed, hvormed man anbefaler forskellige teoretiske ansatser med samme "empiriske fundering" indenfor psykologien. Psykologerne synes forlængst at have "overvundet" teoristriden, og hver for sig med eklektisk præcis at have sammenflettet hver deres teori om den menneskelige personlighed. Man tager lidt adfærdsanalyse, overser i visse situationer ikke de vitale drifter og nikker yderligere jævnligt til det, man på passende måde kommenterer med et - mh - og straks har man svaret hver sit. At betegne denne teoretiske salat som fuskeri synes ikke overdrevet. Har de teoretiske og terapeutiske konceptioners universalitetskrav vist sig fejlagtige i praksis, så er den nuværende tilstand ikke mere tilfredsstillende.

version

lille

INDHOLD

Indledende bemærkninger	1
1. Særegenhederne ved den menneskelige læreproces som tilegnelsesproces	3
2. Forstyrrelserne af tilegnelsesprocessen	12
3. Tilegnelsesprocessens mikrostruktur og pædagogens eller terapeutens virksomhed	20
4. Forholdet mellem pædagogik/terapi og diagnostik samt muligheden for integration af hidtidige terapiansatser i en materialistisk helhedsforståelse af terapi	25
Noter	35
Referenceliste	55

b/ yde
 De rosende omtalte "radikale" alternativer vil afskaffe psykologisk terapi overhovedet. Med den mekanistiske argumentation: psykiske problemer er samfundsmæssigt skabte, kun ændringen af samfundet kan hjælpe, erstattes terapi mere eller mindre tydeligt af politisk agitation. Således kan man i KSG's avis fra 2.2.1977 (s.4.) læse: "Denne bevidste politiske handling - revolutionen - er også den eneste mulighed for at helbrede psykisk sygdom, der udspringer af forholdene". Enhver form for psykologisk terapi betegnes som reaktionær og endog kontrarevolutionær, dvs. mere klart udtrykt: odlæggende for det revolutionære subjekt. På samme måde kærer "det socialistiske patientkollektiv" de syge til den revolutionære klasse. Hvor fejltagtig denne position er, erkender enhver, der bliver konfronteret med denne teoris "revolutionære subjekter", de alvorligt syge, der i dag oftest er at finde i de psykiatriske institutioner.

a
 6
 5:
 Mens man i de "klassiske psykologiske terapiansatser" og deres eklektiske såvel mere eller mindre entydigt benægter den menneskelige personligheds samfundsmæssige determination går de, der ønsker terapien afskaffet, implicit ud fra, at dette skulle være den eneste mulighed for psykologisk terapi, og gennem deres simple negation "smides barnet ud med badevandet".

c/ Der udvikler sig en teori, materialistisk eller kritisk psykologi, der går ud fra erkendelsen af, at det menneskelige væsen ikke er noget abstrakt, der er det enkelte individ iboende, en menneskelig eller biologisk natur, men derimod indbegrebet af de samfundsmæssige relationer. Den menneskelige personlighed, der udvikler sig ontogenetisk, tilegner sig i denne udviklingsproces modsætningsfuldheden i disse samfundsmæssige forhold, og det ikke blot som objekt, men også som subjekt. Det vil i det konkrete tilfælde sige, at personligheden enten tilegner sig færdigheder, ved hjælp af hvilke individet kan overvinde samfundsmæssigt forårsagede konflikter, eller at den under bestemt betingelser - f.eks. isolation - mangler disse. Denne overvindelse er til

der er en mulighed for at gøre det til en psykisk

af Karl Marx

af Karl Marx

dels kun mulig som kollektiv, solidarisk handling. Evnen til at handle i overensstemmelse med egne interesser eller handlingerne mod egne interesser viser sig så i ekstreme tilfælde som psykologisk problem. Hvorledes udvidelsen af handlemulighederne (realitetskontrol) lader sig gennemføre i den psykologiske erhvervspraksis, det er genstanden for overvejelser om en alternativ psykologisk terapi. "

Indholdsmæssigt knytter mit foredrag og den her fremlagte udførlige udarbejdelse an til mit foredrag "Om forholdet mellem arbejde og terapi som grundproblem for den kritisk-psykologiske praksis" på den internationale kongres for kritisk psykologi i Marburg.¹⁾ Den dér udviklede konception om arbejde og Kooperation som grundbegreber for en materialistisk psykologi er også her konstitutiv. Begrebsapparatet er videreudviklet i forhold til dette foredrag. Det er ganske vist rigtigt, at enhver menneskelig virksomhed former sig i overensstemmelse med arbejdets struktur, således som det er udviklet af Karl Marx i 5. kapitel, og for så vidt må enhver menneskelig virksomhed - hinsides enhver samfundsform - forstås som menneskets stofskifte med naturen, som arbejde. På den anden side ville bibeholdelsen af arbejdsbegrebet, i den form, hvori det anvendes i det nævnte foredrag, som grundbegreb for den materialistiske psykologi føre til forveksling med den form for menneskelig virksomhed, som på et givet historisk tidspunkt fremtræder som arbejde. Forsåvidt forekommer det mig, under hensyntagen til den relevante forskningslitteratur vedrørende de menneskelige virksomhedsprocessers fylogenetiske og ontogenetiske struktur, at være mere meningsfyldt at tale om, at enhver menneskelig virksomhed har arbejdets struktur. Dette vil jeg give en nøjere fremstilling af andetsteds og her på det første trin af min argumentation begrænse mig udelukkende til de vigtigste kendsgerninger.

1. Særegenhederne ved den menneskelige læreproces som tilegnelsesproces.

I tilslutning til forskellige forfattere (Leontjev, Maruszewski, Holzkamp, Schurig²⁾ skelnes mellem tre læreråder hos eleven

de organismer, tre måder hvorpå den levende materie reagerer på den objektive virkelighed. Disse er:

- Reaktionen på grundlag af de medfødte, artsspecifikke erfaringer, der videregives gennem génet og realiseres i genekspressionsprocessen i overensstemmelse med omverdensbetingelserne, og som udgør grundlaget for organismens reaktivitet³⁾. De tilsvarende adfærdsmåder er de, der i psykologien og fysiologien diskuteres som arvekoordinationer, instinkter eller ubetingede reflekser⁴⁾.

- Evnen til at samle individuelle erfaringer i form af forskelligartede betingede reflekser. Denne erfaring bliver dog ikke formidlet til andre individer indenfor en bestemt art⁵⁾. Denne evne realiseres på ~~alle erfaringer i form af forskelligartede betingede reflekser. Denne erfaring bliver dog ikke formidlet til andre individer indenfor bestemt art⁵⁾. Denne evne realiseres på~~ fylogenetisk meget lave udviklingstrin og til højt organiserede fysiske og psykiske strukturer hos primater. Leontjev beskriver denne udviklings fylogenetiske trin som stadierne den elementære sensoriske psyke, den perceptive psyke og intellektet. Sidstnævnte kendetegnes ifølge Leontjev ved en række særegenheder, der betegnes som indlæring gennem indsigt, reproducerbarhed af én gang fuldførte operationer, overføring af løsninger på nye betingelser og kombination af operationer i to-fase-opgaver⁶⁾. Forskellige forfattere taler om "bevidsthed" allerede på dette udviklingstrin, der er relativt svært at afgrænse ved enkeltfunktioner overfor dyr-menneske-
overgangsfeltet og menneskets enkelte færdigheder⁷⁾.

- Tilværelsen af en ikke-biologisk, social arv, som væsentlig forudsætning for den individuelle realisering af arts-væsenet. "Det er sociale erfaringer, der er samlet af de forgangne generationer og formidlet til de efterfølgende generationer. På en vis måde er det også en artsmæssig erfaring, nemlig hele arten "menneskets" erfaring. Dog er den måde, hvorpå erfaringen er samlet, og måden den bliver formidlet på, grundlæggende forskellig fra den artsmæssige erfaring hos dyr. Denne erfaring bliver nemlig ikke samlet i form af arvemæssigt overførte adfærdsmåder, men derimod i den menneskelige virksomhedsprodukter, i de skrevne og de talte tek-

I sammenhæng hermed er også overføringen af denne erfaring fundamentalt anderledes. Den bliver ikke videregivet af arvens vej, men derimod i form af en undervisningsproces, der alt efter et bestemt samfunds udviklingsgrad er mere eller mindre organiseret. Ethvert nyfødt menneskeligt individ lever fra første øjeblik blandt andre mennesker, blandt mennesker, der allerede har tilegnet sig den samfundsmæssige erfaring, som de giver videre til det pågældende individ. Allerede den kendsgerning, at man kommer i berøring med genstandene i omverdenen, at man tilegner sig evnen til at omgås dem, betyder at man tilegner sig de samfundsmæssige erfaringer, thi det afgørende flertal af de genstande, der omgiver os, er genstande, der er et produkt af det menneskelige arbejde, et produkt frembragt af mennesker, der kender en bestemt genstands bestemmelse, de objektive egenskaber ved det materiale, den er lavet af osv^{7a)}.

Den eneste mulighed for en sådan videregivelse beror på genstandsmæssiggørelserne, der uafhængigt af de handlende individer til enhver tid videregiver ensartede erfaringer. Dette er muligt gennem genstandenes brugsværdiegenskaber eller bedre udtrykt, gennem invarianserne i den menneskelige virksomheds produkter, der gennem den proces, hvori menneskene tilegner sig det pågældende produkt bliver til invarianser i tankningen⁸⁾. Således bliver den invarians, der er knyttet til en terning gennem virksomheden med den til et tankeprodukt, til orthogonalitet. Der eksisterer hos mennesket fysiologiske forudsætninger, der gør dette muligt. Disse er for en del ikke tilstede hos primaterne. Ifølge Maruszewski er det f.eks. ikke muligt hos chimpanser at udvikle en overførsel fra visuel til taktil opfattelse af en genstand, da strukturer i temporallappen til sammenligning med mennesket ikke muliggør én intermodal simultan syntese⁹⁾. Udover dette beskrives yderligere organiske forskelle¹⁰⁾. Genstandsmæssiggørelserne, genstandenes invarianser bliver i tilegnelsesprocessen mere og mere til invarianser ved evnerne. Dette har også Piaget beskrevet udmærket¹¹⁾.

advarsel
biomali
ybi du!

overføringen

genstandsmæssiggørelserne

Der eksisterer ikke blot genstandsmæssiggørelser i produktionen, men derimod også genstandsmæssiggørelser i sproget og ikke-sproglige genstandsmæssiggørelser¹²⁾. Når jeg f.eks. nu udfører en bestemt gestus, så er denne integreret i min handlingsplan, i min model for genstandsmæssiggørelse af denne situation. Det ville altså være meningsløst kun at forbinde genstandsmæssiggørelse med sprog og produktion; dette begreb må relateres til resultatet af den samlede menneskelige handlen. Også selvom om jeg blev stående her og ikke sagde noget, ville jeg genstandsmæssiggøre mine evner på en ganske bestemt måde¹³⁾.

Jeg vil nu ved hjælp af en figur (1) tydeliggøre, hvordan man må forestille sig tilegnelsesprocessen. Først må man antage "ting for os", dvs. en samfundsmæssig arv¹⁴⁾. Disse "ting for os" er til rådighed gennem genstandsmæssiggørelser indenfor produktionen, indenfor sproget, og i ikke-sproglige handlingsresultater. "Tingene for os", altså de lovmas- bliver suppleret heuristisk¹⁵⁾. Det er nødvendigt med bestemte suppleringer, da der altid eksisterer en vis grad af uvished. De bliver suppleret efter modellen for simpel perceptionsudvidelse, således som det er beskrevet af Holzkamp¹⁶⁾. Som eksempel på dette kan nævnes en stereotypi eller fordom. Jeg supplerer min viden om et menneske på grundlag af den simple perceptionsudvidelse, idet jeg på grundlag af de egenskaber, jeg kender, slutter mig til yderligere egenskaber. Dette er dog altid en simpel supplerings-slutning (Holzkamp betegner den semi-fejlagtig); de modsætninger, der ligger i genstanden hhv. i dens forhold til mig, som jeg endnu ikke kender, kan jeg ikke (hermed) slutte mig til. Hvis jeg imidlertid opretholder denne model, efter at modsætningerne begynder at blive synlige, fører denne perceptionsudvidelse til fejlsvurdering, til mystifikation, til fordomme. "Tingene for os" er altså også indlejret i mystifikation og simple perceptionsudvidelser¹⁷⁾. Dette kan konstateres både på det samfundsmæssige niveau og på det individuelle niveau, da denne perceptionsudvidelse er nødvendiggjort gennem tingsliggørelsen af alle forbindelser, gennem den kends-

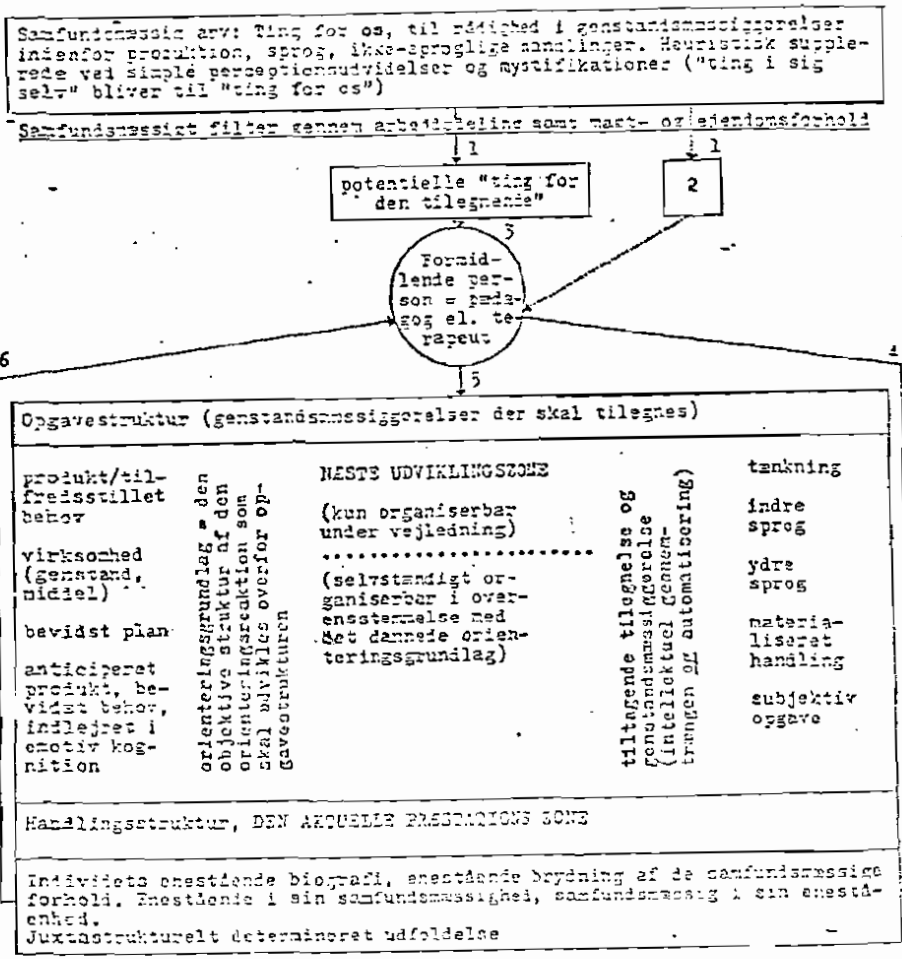
gerning, at alle forhold under kapitalismen fremtræder som ting¹⁸⁾.

Indsæt figur 1. Kontrent her.

Jeg ser fordommen som noget, der hænger sammen med min forbindelse med de andre, f.eks. en fordom overfor de handicappede, jeg begriber ikke, at den også alt i alt ud fra den kapitalistiske vareæstetik, der med henblik på byttet gennem reklamen for varen efter en skønhedsmodel, opbygger en ganske specifik æstetik og samtidig konstituerer modellen for det hæslige, det dårlige, på en måde der i reglen betjener sig af billedet af den handicappede¹⁹⁾. Hvis man studerer horror-film nøjere, undersøger deres æstetik, møder spørgsmålet sig: hvor tages de afskrækkende skikkelser fra? De er taget fra det, man i psykiatrien og i institutionerne for handicappede oplever som hverdag, og bliver brugt som vareæstetikens negative side. Dette som eksempel på en i regelen ikke individuelt gennemskuelig tingsliggørelse, der i dette tilfælde bliver til en kvalitet "i sig selv", der klæber til den handicappede og som jeg kun kan se på denne måde, såfremt jeg ikke ved hjælp af adækvate begreber formår at sprænge mekanismerne bag denne meningsdannelse. "Tingene for os" er ikke til rådighed for os i deres totalitet, men må i tilegnelsesprocessen gøres disponibel for os på en bestemt måde. Denne tilegnelsesproces bliver filtreret gennem den nodvendige samfundsmæssige arbejdsdeling. Leibnitz var den sidste, der menes at have haft fuldt overblik over sin tids viden. I dag menes dette ikke mere muligt. Tilegnelsesprocessen bliver endvidere filtreret gennem magt og ejendomsforhold, gennem den herskende classes interesser og gennem den ideologiske forklædning af "tingene for os" som "ting i sig selv", der ikke længere kan stilles spørgsmål ved. Herigenem bliver nu en bestemt mængde "ting for os" filtreret, for såvidt vi ikke har tilegnet os dem, de altså stadig er "ting i sig selv" i forhold til os, "potentielle ting for os". For den, der tilegner sig noget, gives der altså også en objektiv mulighed for at gøre "ting i sig selv" til "ting for ham", ved hjælp af hvilke han kan udvikle sine evner. Denne

strukturel pædagogik

Figur 1. Strukturen af den individuelle tilegnelsesproces

- 1) Den samfundsmæssige reproduktions- og individuelle kvalifikationsproces
- 2) Potentielle "ting for den tilegnende"
- 3) Pædagogens indgreb overfor de "potentielle ting for den tilegnende"
- 4) Pædagogens orienteringsreaktion overfor den tilegnende
- 5) Genstandsmæssiggørelse af pædagogens evner og kundskaber indenfor området af potentielle "ting for den tilegnende" i form af opgavestrukturen (og orienteringsgrundlaget)
- 6) Den tilegnendes orienteringsreaktion overfor pædagogen (terapeuten)

mulighed bliver formidlet, realiseret gennem pædagogen eller terapeuten eller gennem et andet menneske, der arbejder sammen med eleven, klienten, den tilegnende. Denne pædagog eller terapeut har igen tildels en anden måde at nærme sig "ting for os" på, idet han indgår i andre forhold indenfor arbejdsdelingen og igen har en anden plads indenfor det samfundsmæssige system af repressioh og reproduktion, indenfor de ideologiske og materielle forhold²⁰). Den første pil i figuren angiver således den samfundsmæssige reproduktionsproces og den individuelle kvalifikationsproces, dvs. formidlingen mellem individ og samfund. Den anden pil betyder, at en lignende proces må tænkes for pædagogen eller terapeuten. Den tredje pil viser, at pædagogen eller terapeuten kun kan formidle det til et andet menneske, som han selv har greb om, hvad der altså også er "ting for ham". Såfremt de potentielle ting for den, der skal tilegne sig dem, ikke også er ting for pædagogen eller terapeuten, kan han ikke formidle dem. Desuden forudsættes det, at han som pædagog har udviklet en orienteringsreaktion²¹) overfor eleven, at denne overhovedet er synlig for ham, at han indtræder i et bestemt forhold til ham. Omvendt forudsættes det også, at den tilegnende, eleven, klienten, ligeledes har udviklet en orienteringsreaktion, som viser hen til pædagogen eller terapeuten. I denne situation må pædagogen eller terapeuten genstandsmæssiggøre de potentielle ting for eleven i en opgavestruktur²²) på en sådan måde, at det bliver muligt for den tilegnende at tilegne sig den.

Den tilegnende er en personlighed, et konkret individ, et handlende individ med en enestående biografi. I denne biografi bliver de samfundsmæssige forhold brudt på en enestående måde og bliver til individuelle evner, eller de lovmæssigheder, der knytter sig til den, bliver i en enestående brydning²³) til individuelle evner. Med seve²⁴) må det altså slås fast, at dette individ skal forstås som enestående i dets samfundsmæssighed og samfundsmæssigt i dets eneståendehed. Det kan kun udfolde sig som noget enestående, hvis det i arbejds- og kooperationsprocessen kan gøre de lovmæssigheder,

der knytter sig til tingene, til sine evner. Det står i ét, som Sève udtrykker det, juxtastrukturelt determineret forhold til samfundsstrukturen, er altså parallelt indkoblet i denne. På grundlag af en biologisk bærerstruktur tilegnes de samfundsmæssige forhold lidt efter lidt, disse determinerer udviklingen. Samtidig determinerer den tilegnende eller den arbejdende som enkelt individ på en vis måde de samfundsmæssige forhold. Der menes altså den kendsgerning, som i den "Tyske ^{filosof} filosof" kendetegnes med sætningen om, at omstændighederne ligesåvel skaber menneskene som menneskene skaber omstændighederne²⁵⁾. Dette gælder for helheden, men omstændighederne skaber det enkelte menneske i højere grad end det enkelte menneske på den anden side er i stand til at skabe omstændighederne; det kan kun skabe omstændighederne, når det sammen med andre tager sine interesser i egne hænder og i en kollektiv subjektiveringsproces kan ændre omstændighederne²⁶⁾.

Hvordan fremtræder den tilegnende som konkret individ nu i tilegnelsesprocessen? På grundlag af bestemte handlingsstrukturer,²⁷⁾ indenfor hvilke han genstandsmæssiggør sig. Hans evner viser sig som handlingsstrukturer og udtrykkes som genstandsmæssiggørelser. Han må nu lære forskellige muligheder. Man kunne med Vygotskij tale om den aktuelle præstationszone, og jeg vil, ligeledes med Vygotskij, betegne feltet mellem den aktuelle præstationszone og det punkt, hvor opgavestrukturer netop kan tilegnes med hjælp fra pædagoger eller terapeuter, som den næste udviklingszone²⁸⁾.

Den næste udviklingszone strukturerer sig på en bestemt særegen måde, i hvilken forbindelse jeg må tilføje, at tilegnelsesprocessens specifikke struktur hos mennesket indeholder en psykisk struktur, der adskiller sig fra dvrets, nemlig en psykisk struktur, som principielt kun kan tænkes efter arbejdsmodel. Enhver læreproces forudsætter det, som Marx med arbejdet som model har beskrevet med forskellige kategorier²⁹⁾, når han betragter arbejdsprocessen, som "i første omgang uafhængig af enhver bestemt samfundsmæssig form".

"Arbejdet er i første instans en proces, hvori både mennesket og naturen deltager, en proces, hvor mennesket på eget initiativ iværksætter, regulerer og kontrollerer sit stofskifte med naturen. Han stiller sig som naturmagt op som modstykke til selve naturstoffet; han sætter de naturkræfter, han er udrustet med, nemlig arme, ben, hoved og hænder i bevægelse for at tilegne sig naturprodukterne i en form, der er tillempet hans egne behov. Samtidig med at han gennem denne bevægelse indvirker på og ændrer naturen udenfor ham selv, ændrer han sin egen natur". Han fuldfører ikke denne virksomhed uden plan ("hvad der imidlertid på forhånd udmærker den dårligste bygmester fremfor den dygtigste bi er, at han har bygget cellen op i tanken, før han bygger den i voks. Ved slutningen af arbejdsprocessen fremkommer et resultat, der allerede ved begyndelsen af processen eksisterede som en forestilling hos arbejderen, altså allerede ideelt var tilstede"). Planerne er således målrettede bevidste planer. dvs. de invarianser, der er i produktionens ting, i den samfundsmæssige arv, bliver til invarianser i tænkningen og kan derfor igen anvendes produktivt mod andre genstande. Jeg har medinddraget de væsentligste strukturer i arbejdsprocessen i figur 1. Der findes et bevidst behov indlejret i emotive kognitioner som forudsætning for handling. (Jeg afviser adskillelsen af emotioner og kognitioner som et bestemt produkt af det borgerlige samfund³⁰⁾, som kun genspejles i den borgerlige psykologi; jeg har gode grunde til dette, som jeg vil komme ind på senere). Der findes et anticiperet produkt, såvel som en bevidst plan om, hvordan dette produkt kan opnås, en virksomhed udføres med bestemte midler overfor en genstand, produktet opnås, behovet er tilfredsstillet³¹⁾. Kun når pædagogen eller terapeuten tilbyder noget - "tilbyder" er forøvrigt et ord, der viser, hvorledes samfundsmæssige forhold i kapitalismen præger sproget - der svarer til disse behov og planer, handler eleven eller klienten. Hans planer udfoldes yderligere gennem genstandenes lovmæssigheder. Dette kan jeg beskrive indlæringssteoretisk i overensstemmelse med Galperins teori³²⁾. Først og frem-

Arbejdet
1
2

mest må der være en subjektiv opgave forhånden, ellers handler vedkommende ikke; den må materialiseres, i første omgang optræde som materialiseret handling. Dette kan endnu engang tydeliggøres med terningen som eksempel: "NYT RESULTAT". Ingen kan tilegne sig orthogonalitet, medmindre han har udført nogle handlinger med orthogonale genstande. Forud for tilegnelsen af begrebet orthogonalitet eller begrebet terning; går den sanselige erfaring, om hvad en terning overhovedet er. Dette sker med den materialiserende form, hertil føjes det ydre sprog, først benævnelsen, denne benævnelse bliver i stadig højere grad indflettet i det sproglige begrebssystem, som jeg råder over og som jeg kan genstandsmæssiggøre. Desto mere jeg aktivt knytter det nye begreb ind i det sproglige system i sammenhæng med det ydre sprog, desto mere bliver det også disponibelt for mig i det indre sprog, som terning, som orthogonalitetens princip, og er tilsidst tilstede i tænkningen. Dette er en proces, som jeg kan betegne som tiltagende tilegnelse og genstandsmæssiggørelse (ifølge Galperin interioriserings- og exterioriseringsprocessen). Det er den proces, som Hacker og Volpert betegner som den intellektuelle gennemtrængning og samtidige automatisering³³⁾. Jeg ville nu kunne forme en terning, mens jeg holder dette foredrag, og dermed realisere orthogonalitetens princip, da handlingen er automatiseret for mig, de lovmæssigheder, der knytter sig til genstanden er automatiserede i mine evner, og på trods af dette kan jeg tale og tænke videre. Forudsætning for tilegnelsesprocessens forløb er, at der ikke blot er udviklet en orienteringsreaktion mellem personerne indbyrdes, men derimod også en orienteringsreaktion overfor opgaven, at denne fremtræder i et bestemt forhold. Dermed er vi kommet ind på det, Galperin indlæringssteoretisk benævnte med begrebet "orienteringsgrundlag". Dannelsen af orienteringsgrundlaget ville være den systematiske udformning af orienteringsreaktionen overfor genstanden. Den næste udviklings zone nedbrydes nu, for så vidt som den tilegnende selv er handlende, er bevidst handlende, i en zone, som han selv kan organisere og en zone, som bliver organiseret af pædagogen eller terapeut-

genstandsmæssiggørelse

}

ten igennem strukturerne i de genstande, han arbejder med. Vi kan nu definere personlighedens emancipation eller udvikling indlæringssteoretisk: det ville betyde stadig at udvide den del af den næste udviklings zone, som personen selv kan strukturere og dermed gøre pædagogen eller terapeuten overflødig. Jeg bliver således overflødig som "terapeut", ikke som handlende, men jeg træder ind i et andet forhold til "klienten", idet vi mere og mere bevidst skaber vores praksis sammen, at vi også bevidst gør vor egen historie til vor egen historie.

emancipation

{

} x

2. Forstyrrelserne af tilegnelsesprocessen.

Jeg må først udvikle nogle kategorier, for at gøre det forståeligt, hvad forstyrrelse af tilegnelsesprocessen vil sige. I mit foredrag på den internationale kongres for kritisk psykologi anvendte jeg kategorien isolation som central kategori til kendetegnelse af forstyrrelsen af tilegnelsesprocessen. Jeg gengiver den definition, som jeg forsøgte at opstille der: "isolation adskiller individet som noget køkret historisk fra den omfattende tilegnelse af den samfundsmæssige arv, fra den omfattende realisering af sit menneskelige væsen som indbegrebet af de samfundsmæssige forhold". Det står nu klart, hvad realisering af væsenet, som indbegrebet af de samfundsmæssige forhold betyder: idet jeg gør "tingene i sig selv" til "tingene for mig", erhverver jeg i det hele taget først mine evner, disse er utænelige udenfor samfundet. "isolation betyder således forstyrrelsen af det menneskelige individs stofskifte med natur og samfund, altså forstyrrelsen af forholdet mellem arbejde og Kooperation. Den skal forstås som forstyrrelse af genspejlings- tilegnelses- og genstandsmæssiggørelsesprocesser i det indreorganismiske område, ligesom i forholdet til den objektive virkelighed i natur og samfund"³⁴⁾.

isolation

I figur 2 forklares kategorien isolation nærmere ved hjælp

Amsterdamsk princip

af nogle eksempler,³⁵⁾ Jeg har indtegnet de tilsvarende tal i min inddeling af figuren.

Indsat figur 2 omtrent her

I. Isolation finder sted, når det sensoriske apparat falder bort (blindhed, døvhed, dov-blindhed, bortfald af andre sansemodaliteter). Menneskets stofskifte med naturen er forstyrret; det kan kun genoprettes og stabiliseres på anden måde gennem supplerende foranstaltninger.

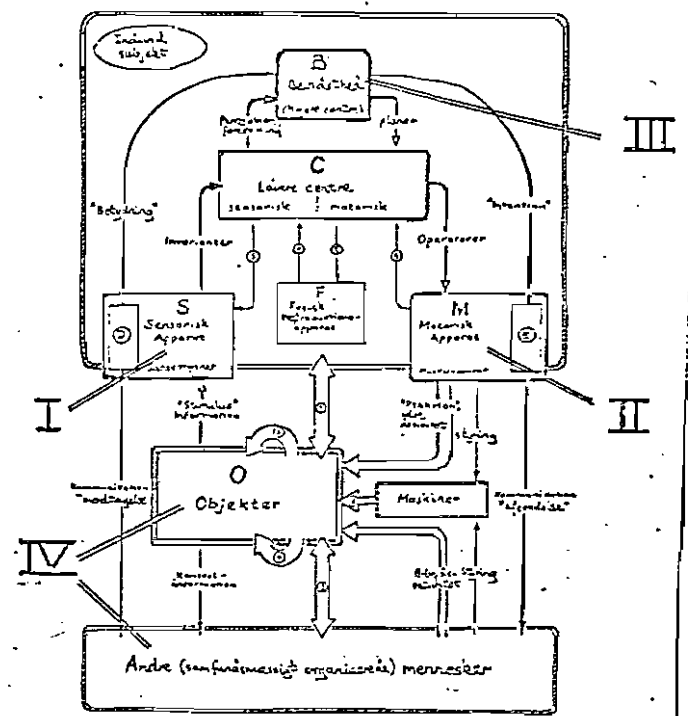
II. Isolation finder sted, når en genstandsmæssiggørelse ikke mere er mulig, f.eks. på grund af en lammelse. Hvis man ligger i en jernlunge, kan man ikke genstandsmæssiggøre sig i produkter, hvis yderligere det motoriske taleapparat er lammet, kan man heller ikke mere genstandsmæssiggøre sig i sproget, men derimod kun i tanker; man er isoleret.

III. Et konkret individ er endvidere isoleret, hvis der foreligger cerebrale læsioner i form af et hjerneorganisk psykosyndrom.³⁶⁾ Når jeg taler om psykosyndrom mener jeg her kun de mest alvorlige forstyrrelser, som beskadigelse af temporal- og parietallappen, der fører til tab af taleevne (afasi) eller frontallaplæsioner, der medfører, at den samlede evne til planmæssige handlinger falder bort; selv om sproget bliver bibeholdt, kan dette dog kun produceres reaktivt.³⁷⁾ Også dette er betingelser, hvorunder mennesket er isoleret fra tilegnelse af den samfundsmæssige arv og dermed er isoleret fra at udvikle sine egne evner og udvikling henimod menneskeliggørelse.

IV. Det er klart, at ikke blot de indre betingelser skal nævnes - allerede på grund af tilegnelsesprocessens samfundsmæssige determination - men derimod også de ydre. Hvis det konkrete individ er afskåret fra bestemte dele af

indst., s. 12 & 13

Figur 2. Psykologisk-kybernetisk skema over den individuelle erkendelsesproces

Udvidet med henblik på isolerende betingelsers indvirkningsmuligheder (I - IV), fra: Autorenkollektiv Wissenschaftspsychologie, 1975, s. 152.

isolation
fordomme

objektverdenen, er det isoleret, hvis bestemte dele af objektverdenen kun optræder som "ting i sig selv" for det individuelle menneske, uden at kunne blive "ting for det", så er mennesket isoleret; jeg har allerede tidligere tydeliggjort dette med eksemplet på dannelse af fordomme. Hvis bestemte kvaliteter ses som kvaliteter knyttet til genstanden, altså f.eks. den æstetiske dimension "hæslig" bliver set som en dimension, der knytter sig til det enkelte (handicappede) individ, og ikke som en dimension, der ud fra værdæstetikken overvælder mennesket, så er ikke blot den handicappede, men også den perciperende isoleret på den måde, at han ikke på omfattende måde kan udforme sine relationer til dette menneske. Hvis han således ikke omfattende kan udforme sine relationer til andre mennesker, bliver det heller ikke muligt for ham at udforme relationerne til sig selv. Han er underlagt isolerende processer.

Endvidere (IV) kan et menneske være udelukket fra kontrollen over objektverdenen, fra kontrollen over maskinerne, fra kontrollen over produktionen, dvs. bestemte dele af produktionen træder udelukkende op mod ham med karakter af ting. Dette kan undersøges såvel hos arbejderen ved samlebåndet, som hos teknikeren ved omstillingscentralen. Hvad sker der f.eks. med arbejderen ved samlebåndet i den kapitalistiske produktion? Når arbejderen arbejder, så gøres kun få lovmassigheder ved de genstande, han bearbejder, tilgængelige for ham.³⁸⁾ Gennem Kooperationen og den sproglige Kooperation med andre, erfarer han lidt mere, men lovmassigheder, som knytter sig til genstandene og som kunne være blevet til hans evner, står næppe til rådighed for ham. Han er således isoleret på en specifik måde. Der er tale om den tilstand, som Karl Marx i de Filosofisk-økonomiske skrifter beskriver som fremmedgørelsestilstanden.³⁹⁾

fremmedgørelse

Altså, for nu at komme tilbage til den første figur, hvis der ikke bliver organiseret indlæring i den næste udviklingszone og nærmere bestemt såvel indlæring af genstande som indlæring af sociale relationer, af moral, af etik, så må man tale om en

isolerende betingelse. Denne isolerende betingelse har emotive følger. Hvis den varer ved, fører den til stress, hvilket kan føre til dannelse af psykosomatiske symptomer. Der opstår bestemte tomgangsprocesser i centralnervesystemet. CNS er jo ikke et apparat, der udelukkende reagerer, det stabiliserer sig snarere til stadighed gennem vekselvirkning mellem aktivering og hæmning. Når nu bestemte ydre stimuli falder bort, så får den aktiverende side i specifikke fysiologiske sammenhænge overvægten, aktionspotentialerne summeres op, udelades - således f.eks. ved den sensoriske deprivation - og det kommer til skade.⁴⁰⁾ Det vil sige, der findes en udviklingslogik for den individuelle udvikling. Denne forløber desto bedre, jo mere eksakt indlæringsprocesserne er struktureret på en sådan måde, at en udvikling såvidt mulig altid kan finde sted i den næste udviklingszone. Dette betyder ikke, at der skal stilles for store krav, således som man hyppigt med rette bebrejder den såkaldte "rene kognitive indlæring". Det standpunkt, der argumenteres ud fra er, at en omfattende udfoldelse af personligheden også altid har et organisk og biologisk grundlag, skal forstås som en materiel enhed; bliver denne ikke udfoldet under de givne samfundsmæssige betingelser, virker dette tilbage som systemforstyrrelse, såvel psykisk som biologisk.⁴¹⁾

symptom
følger

indlæring
tomgangsprocesser

isolation
indlæring
betingelse

Hvis vi endvidere undersøger isolation indlæringsteoretisk, kan vi fastslå: Isolation kan for det første forklares ud fra den sensoriske deprivations model.⁴²⁾ De opgavestrukturer, der formidles, ligger kun indenfor den aktuelle præstationszone eller før denne, overskrider den ikke, når ikke op til præstationsmulighederne. Dette er den tilstand, der er blevet udforsket i den sensoriske deprivationsforskning og som man finder ved hospitaliseringssyndromet samt i torturmetoderne i de tyske og chilenske koncentrationslejre.⁴³⁾ Når elever med indlæringsvanskeligheder i skolen i et helt år bliver udsat for meningsløs udenadslære af regneopgaver, kan man også her tale om betingelse af sensorisk deprivation. For det andet kan isolation finde sted, når indlæring forsøges

Overst. med. v. v.

organiseret hinsides den næste udviklings zone. Samtlige tilhørere har sikkert en gang oplevet følgende: man tager en bog i hånden og forstår ikke et ord. Hvorfor? Sikkert ikke ubetinget fordi det, der står i bogen er forkert, men derimod fordi man endnu ikke har erhvervet en række forudsætninger rettet imod at dette stof skulle komme til at ligge i den næste udviklings zone. En sådan "indlæring" har imidlertid ingen effekt, det er det samme, som indlæring af meningsløse stavelser, det forbliver uden indhold, jeg kan intet stille op med stoffet, så længe jeg ikke kan sætte det i et forhold til mine spørgsmål. Der foreligger en overstimulering, en overbelastning af perceptionssystemet, en situation, der iøvrigt kendetegner mange børns (og voksnes) forhold til fjernsynet, såfremt dette ikke benyttes bevidst, udvælgende, og eventuelt under vejledning. Fjernsynet går udelukkende som baggrundsstøj, man kigger hele aftenen på "kassen", men umiddelbart derefter har man glemt store dele af det, man har set. Også i skolen eller på universitetet kendetegner isolation gennem overstimulering⁴⁴⁾ en permanent betingelse: hvis læreprocesserne ikke er struktureret på en sådan måde, at der tages hensyn til elevernes forudsætninger, men derimod altid efter den bedste model, der lige akkurat kan følge med, så har man skabt betingelsen for isolation for alle de andre. For det tredje kan isolation foreligge, hvis indholdet af det, der skal læres ganske vist ligger indenfor den næste udviklings zone, men i sig selv er modsætningsfyldt, og denne modsætning ikke kan løses gennem hverken begreber eller praksis⁴⁵⁾. Modellen for double-bind-situationen foreligger⁴⁵⁾: moderen kommunikerer f.eks. sprogligt: "Mit kære barn, hvor er jeg glad for, at du vil gøre dette", og ikke-sprogligt: "din vanskabning! gå væk, jeg kan ikke lide dig!" En enhedsmæssig handlingsgrammatik forbinder vore sproglige og ikke-sproglige handlinger, da de relaterer sig til den samme objektive virkelighed⁴⁶⁾. Derfor kan barnet i double-bind-situationen ikke forstå denne, for barnet er resultaterne af dets handling udtryk for dets egen perception og kan ikke forstås som fejl i moderens handling. Dette skaber for barnet en permanent betingelse af isolation, en betingelse, som vi som pædagoger

Teorier om
kognitiv
kognitiv

emotive
processer

AB

eller terapeuter ligeledes til stadighed reproducerer, så længe vi ikke har greb om genstandsmæssiggørelsen af vore egne følelser, så længe vi endnu ikke forstår vore egne emotioner, som vi udfolder i den terapeutiske proces og genstandsmæssiggør i hvert enkelt tilfælde. Dette kan tydeliggøres med et simpelt eksempel, vi genstandsmæssiggør ukontrolleret vores modvilje som er præget af vareæstetikken overfor en handicapet med spastisk lammelse, og vores sympati, når der sidder en køn pige eller en køn dreng foran os. Som terapeuter er vi overhovedet ikke i stand til, ikke at foretage disse genstandsmæssiggørelser, altså må vi kende til dem, for at vi ikke genstandsmæssiggør dem i modsætning til det verbale indhold af vores fremgangsmåde.

hvor det er nok!

Når isolation finder sted, efterfølges den af emotive processer. Jeg vil kort forklare, hvad der forstås ved emotioner og knytter an til det tidligere udsagn: emotioner er en specifik del af kognitionen. Først adskillelsen af emotion og kognition i det borgerlige samfund muliggør opspaltningen af psykologien i en psykologi, der overvejende beskæftiger sig med "præstationer" (herskende borgerlig psykologi) og en psykologi, der overvejende retter sig mod emotioner (psykoanalyse). Præstations-dimensionen⁴⁷⁾ blev den relevante dimension, for at kunne sælge arbejdskraften på markedet (og psykologien har i det væsentlige ikke gjort andet end at organisere og perfektionere dette salg, f.eks. ved hjælp af testmetoderne: med hvilket formål opstod Binet-testen? For at udskille de dårligste elever i skolen. Med hvilket formål blev Army-alpha-testen udviklet? For at udskille de uduelige rekrutter. Med hvilket formål er General- og differential-aplitude-tests blevet konstrueret? For bedre at kunne udføre Tayloriseringen. Med hvilket formål opstod psykiatriske tests? For at adskille de arbejdsdygtige fra de uarbejdsdygtige⁴⁸⁾). Dimensionerne "præstation" og "at have" strukturerer virkeligheden, den dimension, hvis vigtigste aspekt Wulff har udarbejdet som dimensionen "det, der tilhører mig"⁴⁹⁾: at inkorporere alt i mig, at konstituere mig selv efter modellen for besiddelse af privatejendom, at forstå mig selv i i overensstemmelse med præstationsdimensionen som sælgbar arbejdskraft. De emotive

K. J. ...

kognitioner bliver gennem denne proces skilt fra de kognitive kognitioner, er uden betydning for præstationsdimensionen, bliver ikke længere udtrykt sprogligt, bliver sluttelig blot fuldført eller udstået⁵⁰⁾. Psykoanalysen har med rette insisteret på, at tage denne del af virkeligheden op, men har imidlertid ikke formået at udvikle et adækvat begreb, idet den har forstået den adskillelse, der er frembragt af det borgerlige samfund, som naturlig, og har forstået det menneskelige væsen, som et det enkelte individ iboende driftsmæssigt abstraktum.

Dette som indledende bemærkninger. Hvad skal man så forstå ved emotion? Pribram siger: "tanke og emotion går hånd i hånd, tanken er indholdet, emotionen er den proces, der foregår, når direkte aktivitet er umulig".⁵¹⁾ Simonov påpeger: "Emotionerne sikrer den ved første blik paradoksalt forekommande vurdering af graden af ikke-viden"⁵²⁾. Et eksempel: når jeg ikke har nogen smertesansning og følgelig heller ikke kan udvikle emotionen "smerte", kan jeg ikke vurdere min ikke-viden. Individet, der ikke råder over nogen smertesans, bliver sjældent særligt gamle⁵³⁾, da de ikke kan vurdere deres ikke-viden, og gang på gang kommer til skade m.v.. Simonov skelner endvidere mellem negative og positive emotioner: "Negative emotioner giver anledning til, at systemet indsamler informationer til brug i bearbejdningen af den pragmatiske uvished". Angst foranlediger mig til $\frac{1}{2}$ indsamling af informationer, raseri foranlediger mig til $\frac{1}{3}$ at bearbejde den pragmatiske uvished, idet jeg gennem min egen handling ændrer informationerne eller skaffer nye. "Bestræbelsen på at vinde ^{positiv} emotioner dikterer den aktive afsøgning af uvisheden, fordi informationens fuldstændighed "dræber fornøjelsen", påpeger Simonov⁵⁴⁾ Jeg vil udtrykke det på en anden måde: fordi informationens fuldstændighed samtidig genskaber betingelsen for sensorisk deprivation, da den videre indlæringsudvikling ikke mere er mulig, idet dette også må have organiske følger.

Emotioner
Erkendelse
Kognitioner

Tilbage til undersøgelsen af forstyrrelsen af tilegnelsesprocessen og følgerne heraf: isolation forekommer altså; uvisheden om en situation signaliseres løbende i form af emotioner; denne uvished kan ikke ophæves, fordi isolationen ikke bliver ophævet. Det kommer til specifikke ændringer i CNS og det autonome nervesystem; det kommer til en ændring i den biokemiske struktur, katecholaminsyntesen og -udskillelsen ændrer sig, stress følger.⁵⁵⁾ Hvis denne situation opretholdes i længere tid, sker der en tilpasning (hvh. kompen-sation) af organismen; en tilpasning, der ofte kan indordnes under stikordet psyko-somatisk sygdom (sml. stressforskningens resultater.⁵⁶⁾ Gangen i forløbet ser følgelig således ud:

E:
E:
E:

Isolation → negative emotioner → stress → psykiske forstyrrelser og psyko-somatiske sygdomme.

Eksemplificeret ved den nuværende situation i erhvervs-virksomhederne: når arbejderen - der for øjeblikket har truslen om at måtte forlade sin arbejdsplads hængende over hovedet - ikke ved, hvad der sker med ham, når han er isoleret, fordi han har modstridende informationer, som han hverken kan løse ved hjælp af et adækvat begreb eller gennem en adækvat praksis, sker der under visse omstændigheder følgende: han hanger ved sin fabrik, han føler, at han hører til fabrikken. "Dette er min fabrik" siger han. Han bliver syg. Han ved, han har ret til at lade sig sygemelde, at besøge lægen for igen at blive rask, men samtidig ved han imidlertid: "hvis jeg besøger lægen nu, har jeg min fyreseddel i overmorgen, selv om dette er min fabrik, selv om jeg emotionelt hanger ved denne fabrik". Han kan ikke forene disse modstridende kendsgerninger begrebsmæssigt, og hvis han arbejder videre, vil han under visse omstændigheder ikke blot blive legemligt syg, men også psykisk syg. Den kendsgerning, at den psykiatriske undersøgelseskommission har vægret sig ved, at anvende verdenssundhedsorganisationens begreb om "sundhed" i BRD, viser i hvilket omfang den kapitalistiske struktur i BRD frembringer isolation, negative emotioner, stress,

Op:

manglende evne til at begrebsliggøre det, der dagligt sker med en. Ligesom i USA og Canada ville man med anvendelsen af WHO's definition af begrebet sikkert have været nødt til at betegne 80% af befolkningen i BRD som syge.⁵⁷⁾ Stigningen i forekomsten af psykiske sygdomme, i skolesygdomme etc., finder deres forklaring i disse sammenhænge, i de dagligt erfarede modsætninger, der ikke mere kan begribes.

gribes

3. Tilegnelsesprocessens mikrostruktur og pædagogens eller terapeutens virksomhed.

Jeg kommer nu til de specielle systembetingelser for den tilegnelsesproces, der finder sted mellem to personer, pædagogen og eleven, terapeuten og klienten. Jeg går her (figur 3.) ud fra en grundmængde af sagsstrukturer. Jeg taler om logisk-historiske strukturer, fordi en "ting i sig selv" overhovedet ikke kan træde i forhold til os. Terningen i sig selv eksisterer ikke for mig, hvis den ikke er blevet til en terning for mig. Den eksisterer, fordi den eksisterer i et bestemt forhold til mig. Dette forhold har en logik, og denne logik er dets historie. En sådan logik ligger åben i den samfundsmæssige udviklingsproces, indlejret i realhistorien. Jeg nævner eksempler: fra Demokrit til Niels Bohr er der et skridt på mere end 2000 år; det logiske skridt er meget mere direkte. Det logiske skridt fra Galilei til Newton og Einstein er langt mindre end det tilsvarende skridt fra de geistlige - der realhistorisk tvang Galilei til ^{alsvarende} forfølgelse til Newton og Einstein. Det drejer sig altså om de logisk-historiske strukturer i "tingene for os", der bestemmer vore individuelle evner.

hvis den ikke eksisterer

Hvis jeg som individ går alle de omveje, der lå mellem Demokrit og Niels Bohr, når jeg aldrig til Niels Bohr. Jeg tilegner mig sagsstrukturer, idet jeg tilegner mig dem på en optimal måde, som elev eller som pædagog, som klient eller som terapeut. Dette sker på grundlag af en historie, der er indlejret i samfundsmæssige forhold. Skoleelev og pædagog, klient og terapeut har ligeledes en fælles historie, da

det er de samme genstandsmæssiggørelser (fælles sprog, kulturel arv osv.), hvormed de har udviklet deres historie, selvom de fremtræder forskelligt for dem hver især. Det er på grundlag af de fælles genstandsmæssiggørelser, at de overhovedet kan kommunikere. De har kun fælles genstandsmæssiggørelser på grundlag af de invarianser, der knytter sig til "tingene for dem".

Indsæt figur 3. om terapeuten!

For jeg yderligere uddyber figur 3. vil jeg i en kort ekskurs komme ind på pædagogens eller terapeutens virksomhed.

Det siges ofte, at pædagogikkens genstand er barnet, eller at psykoterapiens genstand er mennesket.⁵⁸⁾ Jeg betvivler dette. Jeg vil benytte de kategorier Marx indvandt ved analysen af arbejdsprocessen på dette problem: hvad er pædagogens behov?

Pædagogens behov er, at formidle nye færdigheder, at frigøre eleven i den tidligere nævnte betydning; bedre udtrykt: at gøre de lovmæssigheder, der knytter sig til genstanden, til ~~en~~ ^{en} elevens evner. Dette fordi de genstandslovmæssigheder, der knytter sig til genstanden, allerede er blevet til evner for pædagogen, og denne derfor tror, at disse evner også er vigtige for eleven. Pædagogens anticiperede produkt er følgende elevens udvidede evner, eller terapeutens anticiperede produkt er klientens udvidede realitetskontrol. Det er dermed imidlertid ikke længere klienten, der er genstand, men derimod elevens eller klientens tilegnelsesproces. Klienten eller eleven kan ikke selv være genstand, for så vidt som han handler sammen med pædagogen eller terapeuten og aktivt må tilegne sig genstandsmæssiggørelserne. Den fælles tilegnelsesproces er altså kernen i forløbet. Følgelig er denne tilegnelsesproces den genstand, som pædagogen eller terapeuten strukturerer ved hjælp af særlige midler indenfor den næste udviklingszones område, for at gøre indlæring mulig. Hans særlige midler er de, der allerede i figur 1 er benævnt som opgaver og orienteringsgrundlag (det er desuden de allerede udviklede orienteringsreaktioner overfor pædagogen). Han må altså finde genstandsmæssiggørelser, ved hjælp af hvilke han udvikler orienteringsreaktioner overfor sig selv og overfor sagen, hos den, han arbejder med.

Samfundsmæssig udvikling

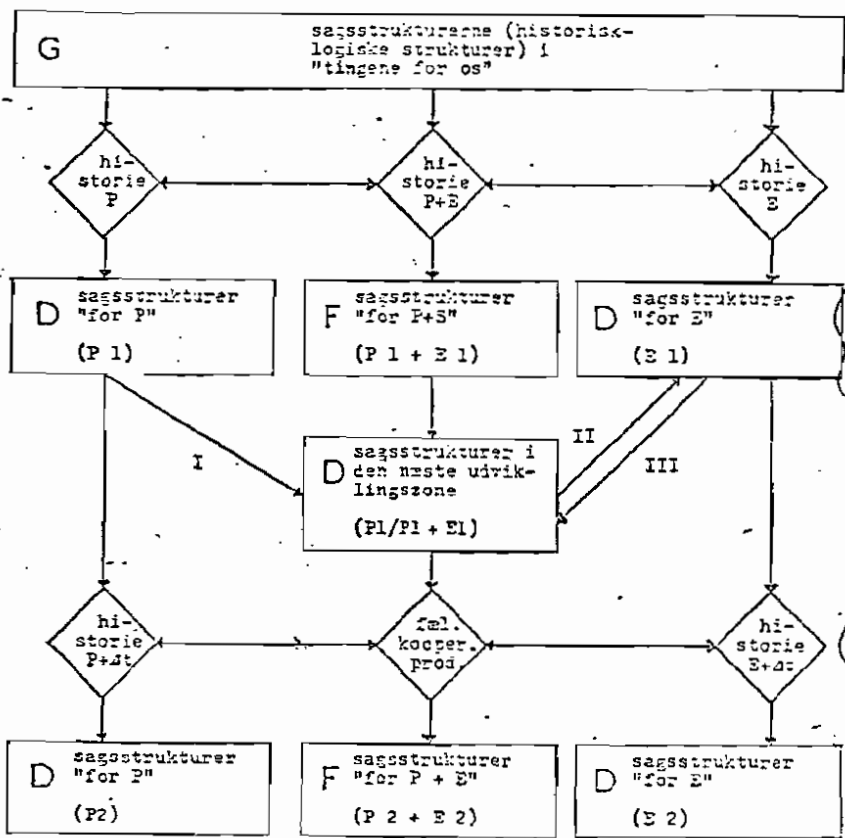
for

for

med det under forholds maces

Den fælles tilegnelsesproces

Figur 3. Tilværelsesprocessens struktur, som en proces der er organiseret af læreren

- G = Grundmåde (de genstandsmæssiggørelser i sproglig form, i ikke-sproglige handlinger, samt i de materielle produkter, som er til rådighed i den samfundsmæssige praksis)
- D = Delmængde
- F = Fællesmængde
- P = Pædagog
- E = Elev
- 1, 2 = tidspunkterne 1 og 2
- I = det anticiperede produkt "elevens nye evner"
- II = opgave og orienteringsgrundlag for eleven
- III = anticiperet produkt for eleven
- fæl. kooper. prod. = fælles kooperativ produktion

Pædagogen eller terapeuten har altså et anticiperet produkt (sm. figur 3): elevens nye evner. For at opnå dette, må han realisere opgavestrukturer indenfor elevens næste udviklingszone. Disse sagsstrukturer (indlejret i de logisk-historiske strukturer i "tingene for os") bliver det først muligt for eleven at bearbejde og tilegne sig, når pædagogen eller terapeuten oversætter dem til opgaver og orienteringsgrundlag. Han er altså tvunget til, at genstandsmæssiggøre sine evner på en ganske bestemt måde, således at de nøjagtigt svarer til elevens eller klientens anticiperbare produkter. Kun hvis dette er tilfældet, når opgaven og orienteringsgrundlaget falder ind i et anticiperet produkt for eleven eller klienten, lærer denne noget, ellers overhovedet intet eller ikke i den intenderede forstand. Idet jeg, som pædagog leder denne proces og får en tilbagemeldning om mine handlinger, lærer jeg samtidig selv. Jeg lærer imidlertid ikke umiddelbart af genstanden, men derimod af det forhold, hvori denne genstand står til eleven eller klienten. Da dette både er et enestående og samtidig et samfundsmæssigt forhold, lærer jeg hermed andre sider af genstanden og af mennesket at kende, der ikke fra starten var tilgængelige for mig. Hvis jeg til stadighed påny gør mig dem bevidst, er de modsætninger, som jeg erfarer gennem den pædagogiske eller terapeutiske proces, som bevidste modsætninger, ledende erkendelseskategorier og tilskyndelse for mig til at beskæftige mig med dem, og til at lære. Modsetningernes optræden som uløste, er således et udtryk for den pædagogiske eller terapeutiske proces og ikke nødvendigvis udtryk for pædagogens eller terapeutens uformåen. Formidlet gennem sagsstrukturerne, vor virksomheds "fælles tredje" handler vi, såfremt vi begge har bestemt os dertil, som klient og terapeut. Og idet vi handler i fællesskab, afgiver sagen sine lovmæssigheder til os begge to, men på forskellig vis. Således er det f.eks. også forskelligt, hvad vi hver især lærer af dette foredrag om terapiens genstand. Den ene eller anden tilhører erfarer nye tilgangsvinkler til forståelse af den terapeutiske praksis. Selv vil jeg gennem vores diskussion, gennem spørgsmål, blive gjort op-

med
 elevens
 udviklings
 zone
 for
 den
 lærer

Hvis jeg til stadighed påny gør mig dem bevidst, er de modsætninger, som jeg erfarer gennem den pædagogiske eller terapeutiske proces, som bevidste modsætninger, ledende erkendelseskategorier og tilskyndelse for mig til at beskæftige mig med dem, og til at lære.

den
 vej

og alle iltis tegn!

mærksom på særegenheder ved genstanden, som jeg ikke i alle tilfælde allerede har reflekteret over, som endnu ikke er fremtrådt for mig som modsætninger i genstandens bevægelse.

indsæt figur 4 ontrentiner

Jeg vil endnu engang tydeliggøre det hidtil fremførte på kommunikationens og Kooperationens mikrostrukturniveau. I figur 4 anvender jeg begrebet OAS i forlængelse af Hacker. OAS betyder operativt afbildningssystem. Dette er helheden af behov, anticiperede produkter og handlingsplaner med henblik på en situation.⁶⁰⁾ Dette operative afbildningssystem er forhånden, fordi jeg i den forgangne tid gennem genstandsmæssiggørelser har tilegnet mig bestemte evner, og jeg i denne konfrontation med den objektive virkelighed, med de forefundne sagsstrukturer i mine forandrede forhold til genstanden, har erhvervet et bevidst tidsperspektiv. På grundlag af denne erfaring tænker jeg altså: "Med denne eller hin opgave ønsker jeg at hjælpe eleven eller klienten frem, hjælpe ham med at opnå nye evner". Med dette formål genstandsmæssiggør jeg mine evner med en gestus eller med et genstandsmæssigt produkt (som jeg f.eks. lægger frem) eller med et sprogligt produkt. Hvis jeg ikke genstandsmæssiggør mine evner, sker der overhovedet intet. Alle mine evner må igen oversættes i genstandsmæssiggørelser, for at Kooperation, Kommunikation og Interaktion kan finde sted. Nu til eleven eller klienten: denne råder ligeledes over operative afbildningssystemer, har ligeledes behov, målrettede forestillinger, tidsperspektiver. Han opfatter mine genstandsmæssiggørelser. Dette er en aktiv proces: kun hvis han vil opfatte dem, opfatter han dem; kun hvis de har betydning for ham, tilegner han sig dem. Han sammenligner de perciperede genstandsmæssiggørelser med dem, han anticiperede gennem sit OAS. Han korrigerer det anticiperede produkt (eller han bibeholder det). Han kobler tilbage, han korrigerer sine handlinger (eller han korrigerer dem ikke, men siger til sig selv: hvad har jeg med dig at gøre? Hvad vil du mig overhovedet?). Denne proces har jeg i overensstemmelse med Hackers SFT-enhed fremstillet som sammenlignings-, forandrings- og tilbagekoblingsproces

I figur 4⁶¹⁾ Eleven har nu opnået korrigerede behov, korrigerede anticiperede produkter, korrigerede handlingsplaner på grundlag af pædagogens genstandsmæssiggørelser. Han kan derfor genstandsmæssiggøre sig, idet han henholder sig til den fælles logisk-historiske sagsstruktur. Hvor dette ikke længere er muligt begynder patologien. Netop de processer, hvor man taler med hinanden uden, at logikken i en genstands struktur endnu strukturerer sproget, har Watzlawick⁶²⁾ beskrevet indenfor sprogstrukturernes område. Det ophører med, at være sprog for os, det er kun sprog for eleven eller for pædagogen uden at være fælles sprog. Denne proces, hvor der foregår en patogen kommunikationsstruktur, som Watzlawick har beskrevet den, kan kun opløses, idet fælles genstandsmæssiggørelser igen bliver tilgængelige, der findes ingen andre måder.⁶³⁾ Idet de fælles genstandsmæssiggørelser bliver gjort tilgængelige, ophører de individuelle subjekter med at være individuelle subjekter, og forsåvidt som de sammen råder over noget, kan de også sammen planlægge den videre opnåelse af fælles genstandsmæssiggørelser, bliver til kollektive subjekter, der kan handle i fællesskab. Med udgangspunkt i dette burde man udvikle overvejelser angående gruppeterapiens område, hvorved man efter min mening meget vel kunne gribe tilbage til Makarenkos redegørelser om kollektivets struktur.⁶⁴⁾ Der er det erkendt og påvist, hvad der er kernen i gruppedannelsesprocessen: ikke en sproglig udviklingsproces, men derimod genstandsmæssiggørelsen (også sprogligt) i Kooperationen omkring en fælles sag. De fælles genstandsmæssiggørelser etablerer sig ikke tilfældigt, men på grundlag af den hidtidige erfaring. Hvis terapeuten mener, at han blot skal lade klienterne tale med hinanden og overlade resten til "gruppedynamikken", er han ikke terapeut, så har han ingen anelse om, hvad der kunne gøres, overlader det til tilfældet; så markerer han kun de institutionelle rammer, der holder klienterne sammen.⁶⁵⁾ Han viser sig ikke som terapeut, eller endnu værre: han virker sågar hæmmende, da klienterne har bestemte forventninger til ham, som han ikke kan opfylde og dermed provokerer negative emotioner.

4. Forholdet mellem pædagogik/terapi og diagnostik samt muligheden for integration af hidtidige terapiansatser i en materialistisk helhedsforståelse af terapi.

Det er ikke nødvendigt med en yderligere pointering af, at hele denne proces dybest set er indlejret i samfundsstrukturens form som helhed. Der findes intet indhold uden form, ligesom der ikke findes nogen form uden indhold. Indenfor rammerne af en systemteori om social handlen, hvortil psykologien i høj grad ville kunne bidrage,⁶⁶⁾ skulle denne sammenhæng udfyldes systematisk. Jeg vil antyde retningen med nogle bemærkninger. I et samfund som helhed drejer det sig også til enhver tid om samfundets reproduktion, idet det nemlig reproducerer sig selv og reproducerer sig i udvidet målestok i individerne, gennem individernes evner i en eneste ende og ny kombination. Dette sikres gennem et system af arbejdsdeling, gennem et system af forskellige indretninger, institutioner, gennem et system, som former individer på en bestemt måde, i sidste ende gennem et herskersystem. Her anvender Sève individualitetsformbegrebet⁶⁷⁾ Der findes objektive individualitetsformer, som lønarbejderens og kapitalistens, som kommer til udtryk på mangfoldige måder, der viser sig såvel i den borgerlige ret, som i statens funktion, og som synes at fortsætte i institutionerne, i skolen. Således sikrer skolen gennem den herskende ideologi den ideologiske reproduktion af individualitetsformen lønarbejder, mens den gennem helheden af undervisnings- og indlæringsindhold samtidig sikrer den materielle reproduktion i overensstemmelse med produktionskræfternes til enhver tid givne udviklingstrin. Det vil sige, at skolen i kapitalismen kvalificerer få godt og mange dårligt, altså ikke som helhed kvalificerer menneskene, således som det allerede nu ville være muligt, men derimod kvalificerer dem sådan som den økonomiske proces i det store og hele kræver det.⁶⁸⁾ Disse individualitetsformer, der er objektivt tilstede (der er tale om det sagsforhold, som Parsons eller Dahrendorf mener med norm- og sanktionssystem) slår ikke direkte ned i menneskene, de må først materialiseres gennem levende mennesker, genstands-

Handlingsplan
Sève

genstand
form
roller

- pæd. ul. huset nr 26 -
- diagnostik

mæssiggøres overfor dem, der lever i dette sociale system (dette er det systemområde, som Mead sigter til med sin interpretative rolleteori). Man ser nu enheden i det normative og interpretative aspekt ved "rolle"-anvisningen og forstår, hvorfor man kan enes om "roller".⁶⁹⁾ Det er muligt, fordi vi udvikler Kooperation ud fra genstandens lovmæssigheder, gennem Kooperationen markerer vi, at bestemte dele af Individualitetsformen således ikke uden videre kan bringes i anvendelse for os, da genstanden ellers ikke kan udfoldes som fælles genstand, hhv. anvendelsen af denne individualitetsform er i modsætning til bestemte tilegnede dele af den samfundsmæssige arv. Her ligger så i kimform ansatsen til en teori om kollektive subjekter, kollektiv handlen, et sagsforhold, der burde oversættes i samfundsstrukturen til det spørgsmål måske, hvad fælles genstandsmæssiggørelse er i den højst mulige form. Besvarelsen er antydet med begrebet: egen situation, den kollektive realitetskontrol, historisk udviklingsmulighed, evnen til bevidst at tage historien i egne hænder, klassebevidstheden.⁷⁰⁾ I forhold til denne overordentlige kort citerede sammenhæng ligger genstanden for mine hidtidige udredninger på mikroplanet.⁷¹⁾

Jeg vil endnu engang komme direkte ind på den terapeutiske eller pædagogiske proces. Det burde nu fremgå klart, hvorfor jeg ikke mere kan foretage nogen skelnen her. Pædagog og elev, klient og terapeut handler begge i denne proces, træder ind i et særegent forhold; begge lærer gennem genstandsmæssiggørelser. Forskellen mellem pædagogik og terapi ophæves dermed på procesplanet, selvom den ganske vist også - og dette må konstateres i hvert tilfælde - eksisterer videre på institutionsplanet.

Diagnostikkens spørgsmål som spørgsmål om forudsætningerne for pædagogik og terapi, stiller sig nu på en helt anden måde. Det er spørgsmålet om den genstands logik, hvori vi genstandsmæssiggør os, er altså et historisk spørgsmål, er et spørgsmål om klientens eller elevens hidtidige genstands-

A/B

mæssiggørelser. Jeg må forstå ham ud fra hans relationer indenfor de områder, hvor ting er blevet "ting for ham", ligesom han også kun kan forstå sig selv herudfra. Hans realhistorie må genoprides som historien om strukturer, der udvikler sig logisk-historisk, ligesom tilfældighederne i denne proces; fejltagelserne og mystifikationerne skal klarlægges. Dette er diagnostisk. Og samtidig gælder: denne historie må ligeledes kortlægges for mig selv, da jeg ellers vil indtræde i disse relationer som en modsatningsfyldt isolerende person. Materialistisk set opløser diagnostikkens spørgsmål sig i et spørgsmål om anvendelse af den historiske materialisme, nemlig i spørgsmålet om forståelsen af de virkelige betingelser for den pågældende historiske proces. Der findes ansatser til en sådan diagnostik, især har Luria arbejdet i denne retning ⁷²⁾, man finder imidlertid også tildels elementer af en sådan i de overvejelser, der bygger på Piaget og Vygotskij.⁷³⁾

En sådan ansats bør udvikles langt mere omfattende. Det vil imidlertid sige, at en række forudsætninger for terapi endnu ikke er udfoldet på nuværende tidspunkt; vi som terapeuter medbringer en mangfoldighed af manglende evner i den terapeutiske proces, såfremt vi ikke behersker den her skitserede diagnostiske metode.

Pædagogikkens og terapiens mål lader sig nu aflede, det er at ophæve og afværge isolation, at opnå frigørelse i den betydning, jeg har defineret, det vil sige i stadig højere grad at give eleverne hhv. klienterne mulighed for individuel realitetskontrol, at gøre dem handledegytige, at gøre dem i stand til selv at forme deres egen historie. Dette er muligt via frembringelsen af fælles genstandsmæssiggørelser. Medlidenskab, socialt engagement er ikke tilstrækkeligt, det er nødvendigt med genstandsmæssiggørelse i den fælles genstand på en måde, der er acceptabel for den anden ud fra dennes perspektiver, ⁷⁴⁾anticipation af produktet. Der må altså foretages en meget nuanceret afstemning af de

mest forskelligartede forhold, mellem os selv som terapeuter eller pædagoger og klienterne eller eleverne, samt sagsstrukturerne. Denne nuancerede afstemning indbefatter forståelsen af forholdene i os, i eleven hhv. i sagsstrukturerne som historiske analyser. Enhver terapi, jeg ^{widerstræber}betoner udtrykkeligt dette endnu engang, forudsætter fælles genstandsmæssiggørelser. Hvad er altså terapiens anliggende? Det drejer sig om skabelsen af identitet, et begreb, som jeg vil definere på specifik-materialistisk måde, d.v.s. det drejer sig om rådigheden over de i den forgangne tid gennemgædede forhold med de samfundsmæssigt-eksisterende "ting for os", altså såvel tingenes forhold til mig, som menneskenes forhold til mig, formidlet gennem genstandsmæssiggørelser, og også mit eget forhold til mig selv, som netop afledes og konstitueres ud fra denne proces. Identitet er således rådigheden over ens egen historie, begrebet om egen tilblivelse, også rådigheden over ens eget operative afbildningssystem, der som helhed blev udviklet i denne historie, dvs. ophævelsen af ikke-rådighed og fortrængning, udviklingen af perspektiver. Angående begrebet fortrængning: det må i denne forbindelse beskrives ved rækkefølgen isolation → emotion → stress → fortrængning. Eksempel: forhenværende polske KZ-fanger lider hyppigt under syndromet hypermnesi. Når de i dag efter mere end 30 år hører et tysk ord, fører det til de sværeste psykiske sammenbrud, svedafsondringer, angst, massiv dekomensation⁷⁴⁾ Hvorfor? På grund af isolerende betingelser i fortiden, der ikke var forståelige og er næsten ubegribelige for ofret, indtraf vedvarende negative emotioner. På grund af disse emotive kognitioner, som igen og igen har signaliseret uvisheden mht. handlemåde i KZ-situationen, er alle erindrings-elementer om denne situation forsynet med så høj signalværdi, at det hukommelsesindhold, der er forbundet med dem, må blokeres, fordi det ville resultere i manglende handleevne, (som det f.eks. foreligger i ekstrem grad ved kataton skizofreni). Forsøger man at udvikle terapeutiske ideer i tilknytning til dette problem, så foreligger der med overvindelsen af disse psykiske erfaringer et overordentligt vanskeligt problem. Alle erfaringer taler for,

DIT PROBLEM

1950-1954
1954-1956
1956-1958

Skabelsen af identitet

uh
jst

negativ
tænke
bæst
måde

ep

at en forarbejdning bedst vil være mulig og gennemforlig for de mennesker, det angår, hvis pågældende erfaringer genop-
 leves stykke for stykke sammen med de mennesker, sammen med hvilke de har været udsat for indskrænket realitet, isolation⁷⁵⁾ yndnu et eksempel, som fremhæver nødvendigheden af det "fælles tredje", af Kooperationen. På fremtrædelsesplanet kan en sådan behandlingsmåde absolut tildels falde sammen med det, som adfærdsterapien udfører, men den må dog principielt indordnes anderledes på trods af tilsyneladende overensstemmelse på overfladen. Terapeutens handlinger må ligesom klientens handlinger ses som indlejret i en helhedskonception af handlinger, i et hierarkisk-lineært system af handlingsplaner.⁷⁶⁾ Hvad der på overfladen synes at være et forløb af adfærdsskvenser, bliver overhovedet kun forståeligt, hvis det hos begge betragtes i et sådant helhedssystem af handlingsplaner og perspektiver. Dette vil jeg belyse ved eksempler. Enten anvendes en adfærdsterapi overfor en klient, der med dette formål frivilligt har opsøgt terapeuten. Lad os tage eksemplet med en hundefobi: på grund af det handlingshierarki, der findes hos klienten, bliver en situation, der er forbundet med negative emotioner i stadig højere grad fortolket som en konstant, der er utilgængelig for klientens egne handlingsplaner. Situationens uafvendelighed fører til, at terapeuten opsøges, såfremt et sådant handlingsperspektiv allerede selv er blevet udfoldet og ikke bliver givet forud af andre institutioner eller personer. Adfærdsterapien leverer et mønster for overvindelse af situationen, som kan integreres i handlingsplanerne, den opløser situationen i mikroskvenser, der ikke er tilgængelige i klientens egen analyse. En aversionsterapi gennemført i en lignende situation, f.eks. ved alkoholisme, kan imidlertid kun gennemføres med succes, når nødvendigheden af den aversive fremgangsmåde er forankret på en sådan måde i klientens handlingsplaner, hhv. bliver internaliseret i så høj grad i løbet af den under visse omstændigheder institutionaliserede terapi⁷⁷⁾ og ved samtidig manglende adgang til alkohol, - at de ydre hindringer bliver til indre. Netop dette er imidlertid indlæring, ifølge tilegnelsesteorien. Eller for at udsøge et andet eksempelfelt:

- reinterpretation af adfærdsterapiens fremgangsmåder

adfærdsterapi for alvorligt mentalt retarderede børn. I en læseværdig artikel "Zur klinischen Wirklichkeit der Verhaltenstherapie" skriver Günter Herzog: "Adfærdsterapien frembyder sine bedste muligheder der, hvor adfærdens ikke er tilgængelig for patienten selv, hvor betingelserne for dens fortsættelse ikke uden videre er synlige" (s. 199). Herzog henviser med rette til de adfærdsterapeutiske modelforestillinger, der ikke ligesom metodeeksperimenterne kan overføres til de kliniske betingelser, og kalder "den adfærdsterapeutiske ansats's partialitet, der skal udvides gennem Kooperation", (s. 196) for et nødvendigt krav, der begrundes ved forskellige eksempler.

Den nødvendige konsekvens, som Herzog ganske vist når frem til, men ikke benævner eksplicit er, som Feuser har udledt teoretisk gennem arbejdet med autistiske børn, at perceptionsvirksomheden er en forudsætning og grundlæggende kategori for personlighedsudviklingen, samt at isolationen er en grundlæggende kategori for helhedssituationen. Ud fra disse kategorier, som jeg tildels har undersøgt ovenfor, er det nu muligt ud fra et eksempel at diskutere en reinterpretation af adfærdsterapeutiske fremgangsmåder overfor svært handicappede samt de etiske problemer i forbindelse med deres anvendelse: jeg går ud fra et svært handicappet spædbarn, hvis synkereflekser ikke er udviklede, og som derfor til stadighed befinder sig i fare for at kvales eller dø af sult. Analysen af helhedssituationen og perceptionsvirksomheden viser følgende: på grund af negative emotioner, der er permanent forbundet med denne situation, reproduceres isolationsituationen i det indre. Eksplorationsadfærd er under disse betingelser næppe opnåelig, funktionelle organsystemer, som er det materielle substrat for de højere cortikale funktioner, dannes ikke eller på inadækvat måde. Alene indførelsen af endnu en tilsyneladende isolerende betingelse for når på dette niveau at bryde reproduktionen af helhedssituationen: udviklingen af en adækvat synkerefleks gennem aversiv betingning. På dette punkt dukker spørgsmålet om indførelse af adfærdsterapi op på ny, atter ud fra helhedssituationen. Det vil sige, at

eg:

75) 76) 77)

up

ud fra tilegnelsesteoriens synspunkter bliver en situations opgavestruktur til hver tid opbygget påny i den forstand, at en optimal læreproces organiseres udefra og indefter, således at de lovmæssigheder, der er opgavestrukturernes iboende, bliver til handlingsstrukturernes, til det handlende subjekts evner. Det drejer sig altså også her om den fælles opbygning af realitetskontrol, hvadenten omfattende handlingsplaner er opbygget på forhånd eller ej, og på ingen måde om den type sammenhænge, som behavioristiske indlæringsmodeller som Skinners eller Känfers tror at se.⁷⁷⁾

Desto mindre specifikt et delproblem, det er, jo mere må derimod ikke kun denne del af virkeligheden, men derimod virkeligheden som helhed konstrueres påny, for derved at blive til en ny psykisk virkelighed. Det er denne vej, psykoanalysen i princippet er gået. Den har ganske vist gjort det på en forkert måde, da den mente at virkeligheden kun skulle konstrueres på ny i de individuelle subjekters hoveder. En sådan vej skaber dog med nødvendighed stadig nye modsætninger.⁷⁸⁾

Rekonstruktionen kan ikke forstås som en subjektiv rekonstruktion, men den bliver derimod kun til en subjektiv, idet den først er objektiv: idet jeg bringer det på begreb, som jeg virkelig har oplevet under bestemte forhold, hvad der blev gjort mod mig, hvad jeg har gjort og måttet gøre mod andre og hvem, der var ansvarlig derfor. Dette er "verifikationens" metode, således som den anvendes indenfor den italienske "demokratiske psykiatri"; heri ligger den væsentligste bestanddel i en materialistisk terapi-konception.⁷⁹⁾

Hvad drejer det sig således om i terapien? Luria henviser i sin bog "Hjernen" til, at de ydre forbindelser, altså forbindelserne mellem genstandene, de lovmæssigheder, der gælder for "tingene for os", må blive til indre forbindelser.⁸⁰⁾ Jeg benytter metaforen sammenknytning eller net: terapien skal udrede de forkerte sammenknytninger og knytte dem sammen påny, samt knytte de manglende knuder i evnernes og perspektivernes net.

Kort sagt: den skal gennestrukture perspektiverne og handlingsplanerne. Den må tage de modsætninger, der findes i disse handlingsplaner op som modsætninger, der eksisterer i virkeligheden og gøre det muligt, at erfare dem. Først da kan de

psykoanalyse

net

forstås og også løses som psykiske modsætninger.

Hvis jeg nu udelukkende anvender terapi i den klassiske terapiforms betydning, ikke forstår, hvorfor knuden var forkert knyttet, hvorfor der etableredes en forkert realitetskontrol fra et bestemt tidspunkt, eller forsøger at forstå dette i forkerte kategorier, så ved jeg heller ikke, om jeg har løst problemet som terapeut. Jeg formoder, at det hyppigt ikke blev løst eller kun blev løst tilsyneladende. Dette fortæller også, hvordan jeg som helhed ville indordne disse terapeutiske ansatser: de afbilder dele af genstanden korrekt. Adfærdsterapien, idet den muliggør en genstandsrealiseret mikroanalyse af handlingssekvenser, som ikke mere er til rådighed for klientens egne planhandlinger, og dermed via den detaljerede mikroanalyse af forholdet mellem klient og genstand igen fører til beherskelse af delprocesser; kommunikationsterapien, idet den genskaber fælles genstandsmæssiggørelser, hvor sådanne ikke fandtes; samtalerapien, idet den delvis muliggør hidtil ikke forhåndenværende genstandsmæssiggørelser, delvis idet den også især gennem det metodiske "spejlings"-begreb frembringer en historisk rekonstruktion på det sproglige niveau.⁸¹⁾ psykoanalysen er for så vidt på den rigtige vej som den i terapien forstår sig selv som en historisk videnskab. Derudover er den også slået ind på den rigtige vej, hvor den påpeger, at også terapeuten (i løbet af den analytiske proces) igen må råde over sine evner. Det er dog forkert, når terapeuten sættes ind i den terapeutiske proces som invariens, da hans ubehagelige overraskelse, muligheden for genstandsmæssiggørelse af hans ubehagelige overraskelse også er klientens mulighed for at genstandsmæssiggøre sine egne erfaringer, ikke emotionelt at forblive sprogløs på bestemte punkter. I psykoanalysen vil han altid kun blive henvist til sig selv, forholdet til terapeuten forbliver indiskutabelt, kan ikke genstandsmæssiggøres, ikke sprogliggøres.⁸²⁾

Rytmik eller andre former for udtryksterapi skal genskabe kon-

dele af
genstandens
konstrukt

hvis det ikke
virkeligheden

trollen over udtrykshandlinger, over genstandsmæssiggørelser af ikke-sproglig art, som igen bliver integreret i handlingshelheden i en enhedsmæssig handlingsgrammatik, og dermed udvider handlingsevnen som helhed. Arbejdsterapien kunne rette sig mod en rekonstruktion af bestemte produktive færdigheder. Den virker kun, når jeg også selv har behov for tilsvarende arbejde. Jeg ville måske som person have glæde af at flette en kurv, af engang at lære dette: men jeg tillader mig at betvivle om den, som må gøre dette i psykiatrien har glæde af det. For ham ville det formodentlig være gavnligt med en helt anden udvidelse af realitetskontrollen.

So

Sammenfattende: at realisere de her angivne terapeutiske muligheder optimalt og omfattende, vil ikke blot betyde, at stille spørgsmålet om virkeliggørelsen af disse muligheder, gennem terapeuten og klienten, men betyder derimod også at stille hele spørgsmålet om de betingelser, der først har frembragt den terapeutiske situation. I Pirella's bog siger Tranchina et sted, og jeg synes det er en fremragende formulering, at indenfor psykiatrien findes "det nederste trin af umenneskeliggørelse"⁸³⁾. Dette er et absolut andet udsagn, end det som hele den psykiatriske nosologi forsøger at fremstille som virkeligheden for os. Den stopper mennesker ned i skuffer, gør dem til uhyrer, den lemlæster dem, den gør dem umenneskelige. Først når vi forstår, at de handicappede og de, der er anbragte på psykiatriske anstalter, ikke er uhyrer, ikke er umennesker, men derimod er gjort til det, de er, i en historisk proces, når vi altså har fået historisk forståelse af denne sfære af den dybeste umenneskeliggørelse, først da kan vi bekæmpe denne umenneskeliggørelsesproces, og begribe den umenneskeliggørelsesproces som vi selv er underkastet til daglig under de samme samfundsmæssige forhold. Dette betyder også, at vor umenneskeliggørelse ikke kan begribes, før vi har begrebet denne umenneskeliggørelse. Det er derfor også min særlige interesse som pædagog og terapeut, at forstå og rekonstruere alle disse betingelser, fordi jeg for det første dermed også ophæver betingelserne for min egen umenneskelig-

gørelse, og fordi der for det andet ikke findes nogen anden måde at være virksom på som pædagog eller terapeut.⁸⁴⁾

Perspektivet for vort arbejde i den terapeutiske proces går ud fra nødvendigheden af, i en solidarisk og arbejdssammenhang, som det er muligt at diskutere, at ophæve isolation, uden at skabe ny isolation, at gøre klienterne og os selv i stand til at gøre de forhold, der er bestemmende for os, til menneskelige forhold behersket af os.⁸⁵⁾

Jeg tror, at den kendsgerning, at vi her indenfor rammerne af det demokratiske moduniversitet forsøger, at gøre andre uddannelsesbegreber synlige ved universiteterne, og også efter mulighed at forankre dem, er et vigtigt skridt på denne vej.

Kintils: Pjaltation er en social katastrofe.